

О.В. ЛЯСКОВЕЦЬ,

аспірант кафедри фінансів та кредиту, Запорізький національний університет

Економічна безпека підприємств машинобудування: класифікація, основні фактори впливу в сучасних умовах

Стаття присвячена проблемам розвитку та налагодження економічної безпеки на підприємствах машинобудування шляхом врахування загроз ринкового середовища. Проаналізовано та визначено перелік загроз зовнішнього і внутрішнього середовища для діяльності підприємств. Запропоновано комплекс внутрішніх та зовнішніх загроз саме для підприємств машинобудування, врахування яких дасть змогу покращити ефективність фінансової діяльності. Досліджено та узагальнено існуючі підходи до класифікації та удосконалено класифікацію економічної безпеки за виділеними ознаками. Обґрунтовано переваги даної класифікації та доведено необхідність врахування запропонованого комплексу внутрішніх та зовнішніх загроз у діяльності підприємств.

Ключові слова: фактори та загрози ринкового середовища, економічна безпека, класифікація економічної безпеки, показники класифікації, підприємства машинобудування.

О.В. ЛЯСКОВЕЦЬ,

аспірант кафедри фінансов и кредита, Запорожский национальный университет

Экономическая безопасность предприятий машиностроения: классификация, основные факторы влияния в современных условиях

Статья посвящена проблемам развития и налаживания экономической безопасности на предприятиях машиностроения путем учета угроз рыночной среды. Проанализирован и определен перечень угроз внешней и внутренней среды для деятельности предприятий. Предложен комплекс внутренних и внешних угроз именно для предприятий машиностроения, учет которых даст возможность повысить эффективность финансовой деятельности. Исследованы и обобщены существующие подходы к классификации и усовершенствована классификация экономической безопасности по выделенным признакам. Обоснованы преимущества данной классификации и доказана необходимость учета предложенного комплекса внутренних и внешних угроз в деятельности предприятий.

Ключевые слова: факторы и угрозы рыночной среды, экономическая безопасность, классификация экономической безопасности, показатели классификации, предприятия машиностроения.

О. LYASKOVEC',

graduate student of department of finances and credit, Zaporozhia national university

Economic security of engineering enterprises: classification, main factors of influence in modern conditions

The article is devoted to problems of development and establishment of economic security at machine-building enterprises by taking into account the threats of the market environment. Analyzed and determined the list of threats internal and external environment for enterprises. The complex of internal and external threats for the enterprises of mechanical engineering, which will enable to improve the efficiency of financial operations. It studies and generalises the existing approaches to the classification and the classification of improved economic security on the selected features. The advantages of this classification and proved the necessity of taking into account the proposed complex internal and external threats to enterprise activities.

Keywords: factors and threats of the market environment, economic security, classification of economic security, indicators of classification, engineering enterprises.

Постановка проблеми. Діяльність та розвиток підприємств, а також функціонування кожної сфери, прийняття важених управлінських рішень, регулювання партнерських відносин з конкурентами, постачання та збут продукції відбувається за умов постійного впливу загроз ринкового середовища. Відповідно з метою усунення, протидії чи запобігання факторам оточуючого середовища необхідно використовувати комплекс заходів. Досягнення відповідного рівня економічної безпеки можливе за умов врахування всіх загроз в процесі діяльності підприємства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Серед вчених, які детально розглянули вплив чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на розвиток економічної безпеки, можна виділити: Л. Юрович, В.М.Чубай [1, с. 235–236], О.О. Мельник [3, с. 99–102]. До науковців, які розглядали загрози та фактори економічної безпеки, відносять таких: класифікацію загроз економічної безпеки підприємств проаналізували Л.О. Пашнюк [6, с. 94], О.В. Нусінова [4, с. 97–99], Г.В. Рябікова [9, с. 299]; класифікацію економічного розвитку підприємств дослідили Н.Т. Мала, О.В. Грабельська [2, с. 24].

На сьогодні існує чимало підходів до виділення чинників оточуючого середовища, але більшість з них не враховує особливості діяльності підприємств машинобудування. Крім того, більшість запропонованих класифікацій відносяться до економічного розвитку, безпеки діяльності, мають переваги та недоліки, але відсутня узагальнююча класифікація економічної безпеки у кожній сфері діяльності саме підприємств машинобудування.

Метою статті є аналіз та визначення переліку загроз зовнішнього і внутрішнього середовища, розробка комплексу внутрішніх та зовнішніх загроз саме для підприємств машинобудування, встановлення переваг і недоліків існуючих класифікацій економічної безпеки, удосконалення класифікації

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

економічної безпеки за виділеними ознаками та обґрунтування основних переваг даної класифікації.

Методологічною та інформаційною основою роботи є матеріали періодичних видань, наукові праці, нормативно-правові акти, ресурси Інтернету. При написанні статті використувалися такі методи: збір та аналіз інформації, системного аналізу та синтезу, порівняння, економічного узагальнення, формулювання власних думок.

Виклад основного матеріалу. Підприємства машинобудування за умов економічної та політичної нестабільності в країні визначають основні напрями розвитку, поліпшують виробництво продукції, її якість, контролюють рівень конкурентоспроможності, вживають заходів щодо поліпшення результатів діяльності та зменшують негативну дію чинників оточуючого середовища. Однак досягнення очікуваних результатів діяльності та гарантування економічної безпеки підприємств машинобудування певною мірою потребує враховувати негативний вплив чинників нестабільного ринкового середовища з метою розробки методів і заходів захисту, подолання непередбачуваних обставин, загроз внутрішнього і зовнішнього середовища.

Дослідження сукупного впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на розвиток економічної безпеки здійснили чимало вітчизняних та зарубіжних науковців, до яких слід віднести: Л. Юрович, В. М. Чубай [11, с. 235–236], О.О. Мельник [3, с. 99–102],

У своїй праці Л. Юрович, В. М. Чубай [11, с. 235–236] дослідили значення економічної безпеки, проблеми та фактори впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на діяльність підприємств. Вони вважали, що чинники оточуючого середовища здійснюють відчутний вплив на функціонування, розвиток та безпеку діяльності, а також на показники фінансової стійкості.

У своєму дослідженні О.О. Мельник [3, с. 99–102] розглядав можливі загрози, небезпеки зовнішнього та внутрішнього середовища, які можуть вплинути на ефективність діяльності та функціонування підприємств. Здійснив поділ загроз на зовнішні та внутрішні та детально розподілив між ними чинники.

Н.В. Білошкурська, М.В. Білошкурський у своїх дослідженнях детально розглянули загрози, які існують для розвитку

економічної безпеки на сільськогосподарських підприємствах [1, с. 24]. Були проаналізовані загрози на міжнародному, національному та регіональному рівнях та були сформульовані заходи і способи їх подолання з метою налагодження діяльності та фінансових показників підприємств.

Проаналізувавши існуючі підходи вчених щодо впливу існуючих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на функціонування підприємств, варто виділити саме реальні загрози для діяльності підприємств машинобудування. Тому, на нашу думку, для налагодження розвитку економічної безпеки підприємств машинобудування слід запропонувати враховувати вплив визначених нами чинників внутрішнього та зовнішнього середовища та доречно їх розглянути більш детально. Ми вважаємо за доцільне існуючий поділ чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на діяльність підприємств удосконалити з урахуванням особливостей розвитку економічної безпеки підприємств машинобудування та пропонуємо комплекс внутрішніх та зовнішніх загроз (рис. 1, 2).

Серед чинників зовнішнього середовища важливу роль відіграють наступні (рис. 1): нестабільність політичної, економічної обстановки, не досконалість законодавчої бази та нормативних актів, відсутність державної підтримки, обсяг інвестувань, рівень інноваційного розвитку, високий рівень оподаткування, соціальний розвиток населення регіону, попит споживачів, складний процес приватизації, рівень інфляції, зростаючий рівень конкурентної боротьби як на вітчизняному так і на міжнародному ринках, призупинення діяльності та закриття значної кількості підприємств машинобудівної галузі, зростання злочинності, зростання заборгованості, розміщення підприємств, система банківського кредитування, високий рівень бідності населення, висока вартість сировини та енергоносіїв, складна система відносин між підприємствами та центральними органами влади.

Саме визначення даних факторів створює передумови для покращення інвестиційної, інноваційної, господарської, збутової діяльності, економічної безпеки, налагодження функціонування, але даними загрозами управляти не можливо та їх слід враховувати, уникати та захищати підприємство від можливої ситуації банкрутства.

Рисунок 1. Загрози зовнішнього середовища для діяльності підприємств машинобудування

Узагальнено автором на основі [1, с. 24; 3, с. 99–102; 11, с. 235–236].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поряд із цим до факторів впливу внутрішнього середовища належать (рис. 2): процес організації виробництва та збуту продукції, маркетингова діяльність, якість та ціна продукції, взаємини з постачальниками та споживачами, кадрова політика, професіоналізм та мотивація персоналу, перепідготовка працівників, забезпеченість ресурсами, зношеність основних виробничих фондів, наявність сучасного обладнання, екологічність процесу виробництва, професійність власників підприємств, досвід та імідж, залучення іноземних фахівців, нестача власних джерел фінансування, не достовірність статистичної інформації тощо.

Даними загрозами підприємства машинобудування можуть керувати, розробляти методи та заходи щодо запобігання та перетворювати у можливості економічного розвитку. Одночасно саме керівництво підприємства повинно бути зацікавлене у налагодженні соціального клімату, покращенні фінансової, організаційної, інноваційної, технологічної, управлінської діяльності, що дасть змогу знизити число внутрішніх загроз та стабілізувати розвиток і діяльність підприємств машинобудівної галузі.

Кожне підприємство у процесі своєї діяльності зазнає впливу загроз зовнішнього та внутрішнього середовища, тому необхідно захистити його від впливу факторів ринкового середовища за допомогою впровадження системи управління економічною безпекою. Тобто керівники підприємств повинні розробити механізми та комплекс дій з метою формування та побудови раціональної системи економічної безпеки. Адже саме за умов економічної безпеки на підприємствах машинобудування будуть вирішені наступні питання щодо: захисту інформаційної системи, підвищення заробітної плати та покращення заходів мотивації, страхування та безпечні умови праці працівників, залучення іноземних фахівців з метою покращення кваліфікації персоналу підприємства, модернізація обладнання, участь у міжнародних проєктах та виставках з метою залучення інвесторів, зниження рівня забруднення.

В умовах ринкових відносин для розвитку економічної безпеки доречно враховувати не лише чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, а й ту обставину, що підпри-

ємство здатне позитивно впливати на розвиток міста. Іншими словами, за умов безпечного розвитку та процвітання підприємств машинобудування налагоджується соціальна інфраструктура міста, поліпшується екологія краю за рахунок впровадження новітнього обладнання, налагоджується сфера послуг, поліпшуються рівень добробуту населення.

Визначивши загрози ринкового середовища доцільно зазначити, що більшість підприємств машинобудування у процесі свого становлення, формування, розвитку стикаються з соціальними, організаційними, економічними загрозами та існуючі загрози по різному впливають на основні види та сфери діяльності даних підприємств. За таких умов, з одного боку, виникає необхідність у забезпеченні економічної безпеки кожної сфери діяльності, а з іншого – зумовлюється потреба у захисті від існуючих загроз функціонування, розвитку підприємств машинобудування в цілому.

Нами були проведені дослідження щодо з'ясування існуючих підходів та класифікацій загроз ринкового середовища, економічного розвитку. Серед відомих науковців, які розглядали загрози та фактори економічної безпеки, виділяють таких: класифікацію загроз економічної безпеки підприємств дослідили Л.О. Пашнюк [6, с. 94], З.В. Якубович [12, с. 108–109], О.В. Нусінова [4, с. 97–99], Г.В. Рябікова [9, с. 299], І.В. Репешко [8, с. 5–6]; фактори негативного впливу на економічну безпеку розглянули Л.О. Філіпковська [10, с. 184–185], О.В. Орлик [5, с. 251–255]. Незважаючи на велику кількість підходів до класифікації економічної безпеки, все ж не враховані всі аспекти та сторони діяльності підприємств саме машинобудівної галузі.

Ми вважаємо, що доцільно запропонувати класифікацію економічної безпеки у кожній сфері діяльності підприємств машинобудування, яка, на відміну від існуючих, враховує особливості організації виробництва на кожному етапі, взаємовідносини між персоналом, забезпеченість ресурсами, що дає змогу підприємствам раціонально організувати процес економічного розвитку, сприяє покращенню показників фінансової діяльності, попередженню банкрутства за умови врахування впливу факторів зовнішнього середовища та активної участі адміністрації на всіх рівнях управління.

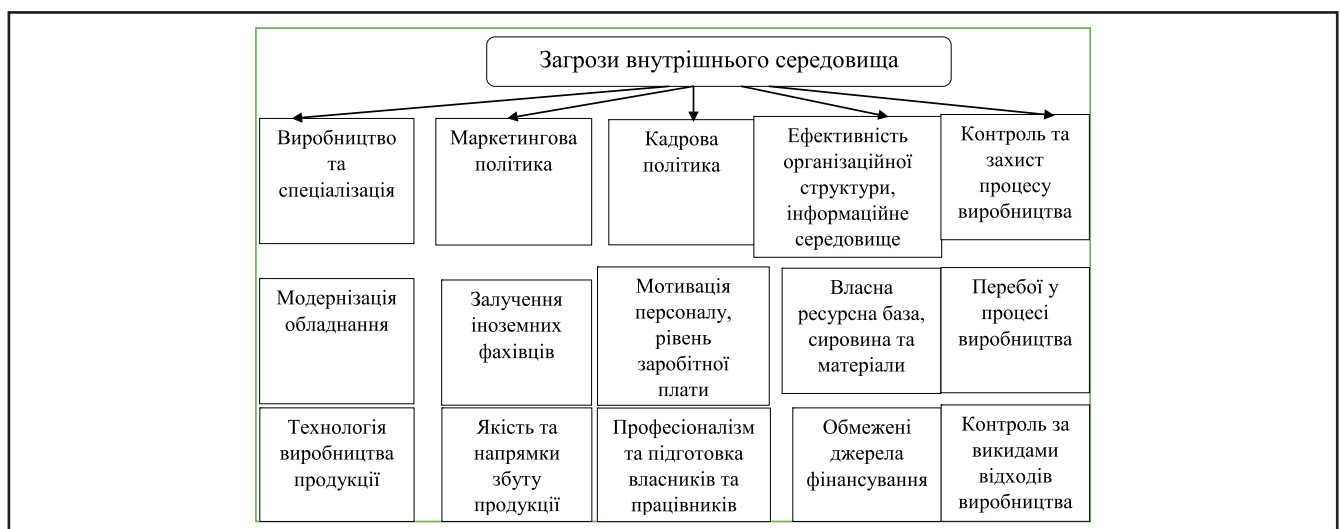

Рисунок 2. Загрози внутрішнього середовища для діяльності підприємств машинобудування
Узагальнено автором на основі [3, с. 99–102; 7, с. 446; 11, с. 235–236].

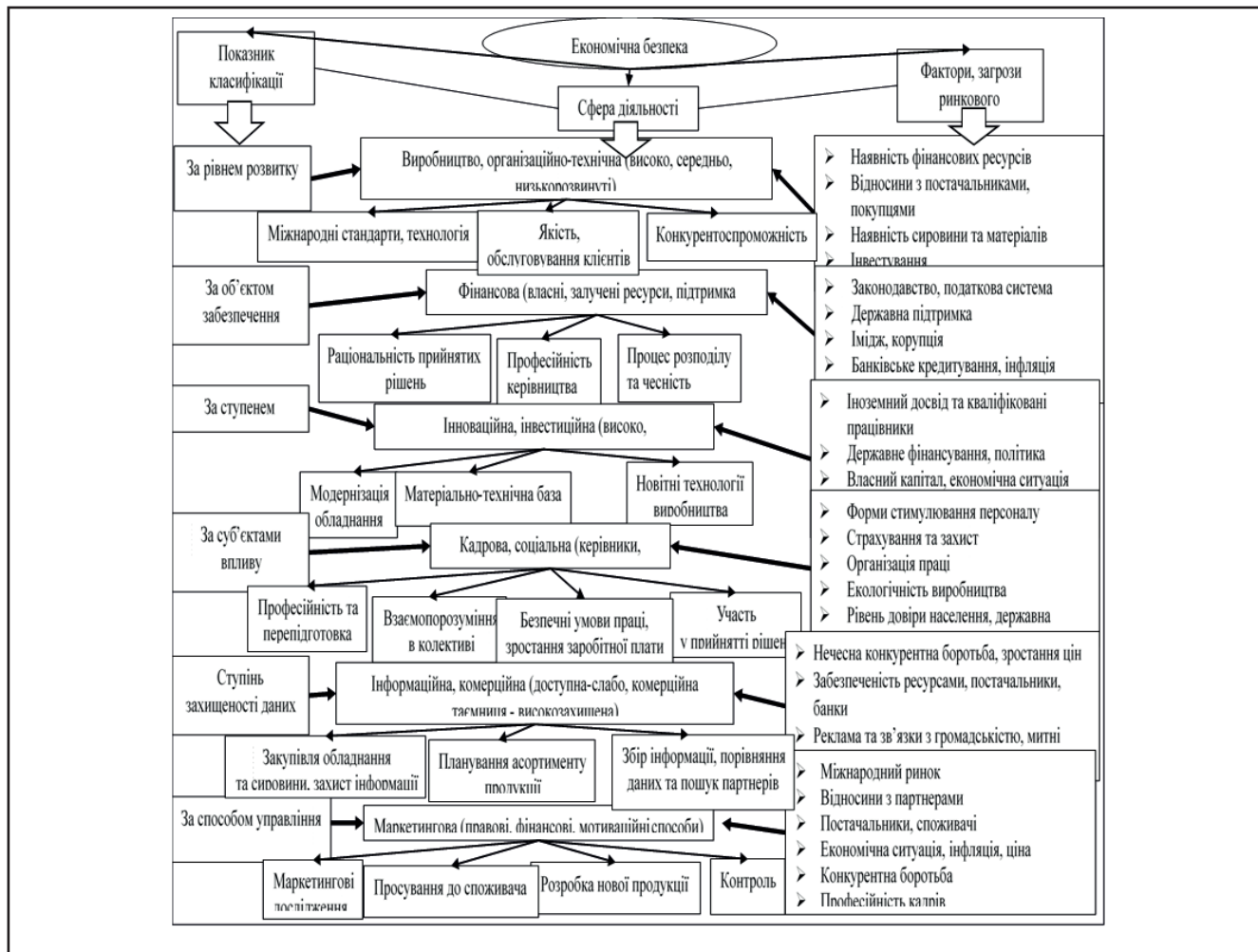

Рисунок 3. Класифікація економічної безпеки підприємств машинобудування у кожній сфері діяльності залежно від впливу оточуючого середовища

Розроблено автором на основі [4, с. 97–99; 5, с. 251–255; 6, с. 94; 8, с. 5–6; 9, с. 299; 10, с. 184–185; 12, с. 108–109].

Існуючі загрози ринкового середовища звичайно впливають на фінансовий механізм діяльності підприємства, але одночасно залежно від ступеня впливу даних чинників оточуючого середовища на значимість формування економічної безпеки у кожній сфері діяльності. Класифікація економічної безпеки підприємств машинобудування у кожній сфері діяльності залежно від впливу оточуючого середовища може змінюватися та представлена на рис. 3.

Безперечно, ризики та загрози ринкового середовища впливають на функціонування як підприємств машинобудування в цілому, так і на кожен сферу діяльності окремо. Тому ми вважаємо доцільним у запропонованій класифікації врахувати взаємозалежність розвитку кожної сфери діяльності та факторів оточуючого середовища, що дасть змогу забезпечити безпечність та надійність економічного розвитку, врахувати існуючі загрози на попередніх етапах розвитку і досвід конкурентів, планувати подальші перспективи діяльності. За умов загострення конкурентної боротьби виникає необхідність у плануванні економічного розвитку, яке можливе за умов надійності та гарантованості економічної безпеки, співпраці керівників та врахування впливу зовнішнього середовища на основні сфери розвитку підприємств.

У запропонованій класифікації визначені ознаки класифікації та вона дає змогу з'ясувати якою мірою фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, існуючі загрози впливають на основні сфери діяльності підприємств машинобудування та відповідно розробити заходи щодо попередження та захисту від отримання небажаних результатів протягом довгострокової діяльності. Тобто кожне підприємство прагне до побудови ґрунтовної системи розвитку економічної безпеки та має можливість на підставі класифікації визначити тісний взаємозв'язок між сферою діяльності та ризиками ринкового середовища. Завдяки встановлення подібного зв'язку підприємства мають змогу чітко встановити основний напрямок розвитку, приймати раціональні управлінські рішення, контролювати процес розвитку, підвищити продуктивність праці працівників, зменшити кількість зношеного обладнання, залучати досвід іноземних фірм для виробництва нової продукції, скоротити енергозатрати та витрати на сировину, доступність до інформації та її конфіденційність, підвищення рівня конкурентоспроможності, поліпшення соціальної сфери регіону.

Економічна безпека, з одного боку, звичайно, залежить від впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, але з іншого – також від результатів фінансової діяльності, еконо-

мічного розвитку регіону. Насамперед налагоджений процес виробництва і збуту продукції, висока якість та доступні ціни сприяють зростанню надходжень та прибутку, що створює можливості для розвитку економічної безпеки. Економічний розвиток регіону сприяє поліпшенню соціальної та економічної сфери, зростанню заробітних плат та покращенню добробуту населення, що в свою чергу позитивно позначається на розвитку економічної безпеки та економіки підприємств.

Для підприємства машинобудування України характерними є проблеми щодо: зростання цін на сировину, матеріали та енергоносії; підвищення рівня податкового тиску; закриття підприємств; звільнення персоналу та скорочення обсягів виробництва; зниження попиту на вітчизняному ринку; складна політична ситуація; розірвання контрактів з партнерами. Таким чином, подолання існуючих проблем, попередження можливих загроз, захист та адаптація підприємств машинобудування до впливу ринкового середовища є передумовою для налагодження економічної безпеки.

Висновки

Варто відзначити, що врахування запропонованого комплексу внутрішніх та зовнішніх загроз в діяльності підприємств машинобудування створить умови за яких економічна безпека, передусім, буде спрямована на ефективне використання ресурсів, забезпечення захисту праці персоналу та адміністрації, збереження комерційної таємниці, збереження капіталу підприємства, налагоджену роботу підрозділів та їх фінансування, самостійність та незалежність на всіх етапах функціонування, залучення інвесторів та укладення міжнародних договорів, створення спеціальної служби контролю за економічною безпекою. Одночасно на більшості підприємствах не враховується взаємозалежність розвитку кожної сфери діяльності та факторів оточуючого середовища, не оцінюється рівень та характер загроз ринкового середовища, рівень їхнього впливу у кожній сфері діяльності, і як наслідок, погіршуються результати діяльності та економічна безпека. Тому було запропоновано класифікацію економічної безпеки у кожній сфері діяльності підприємств, яка враховує особливості організації виробництва на кожному етапі, відображає взаємозв'язок між сферами діяльності та учасниками, чинниками зовнішнього середовища, що сприяє покращенню показників фінансової діяльності.

Список використаних джерел

1. Білошкурська Н.В., Білошкурський М.В. Загрози стратегічному розвитку економічної безпеки підприємств агропромислового комплексу України [Електрон. ресурс] / Н.В. Білошкурська, М.В. Білошкурський // Агросвіт. – 2013. – №6. – С. 23–28. – Режим доступу до журн.: <http://www.agrosvit.info/>.
2. Мала Н.Т. Економічний розвиток підприємства: планування та моделювання [Електрон. ресурс] / Н.Т. Мала, О.В. Грабельська //

Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: спеціальний випуск Інституту підприємництва та перспективних технологій, Національний університет «Львівська політехніка». – 2012. – №739. – С. 22–28. – Режим доступу до журн.: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/17259>.

3. Мельник О.О. Система загроз економічної безпеки підприємства [Електрон. ресурс] / Мельник О. О. // Сборник научных трудов «Вестник НТУ «ХПИ»: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2011. – №25. – С. 97–103. – Режим доступу до журн.: <http://www.kpi.kharkov.ua/>

4. Нусінова О.В. Класифікація складових безпеки підприємства на основі аналізу загроз [Електрон. ресурс] / О.В. Нусінова // Бізнес Інформ. Серія: Економіка підприємства. – 2011. – №8. – С. 96–99. – Режим доступу до журн.: <http://business-inform.net/>

5. Орлик О.В. Система загроз економічній безпеці суб'єктів господарювання [Електрон. ресурс] / О.В. Орлик // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – Вип.1 (52). – С. 250–257. – Режим доступу до журн.: <http://dspace.oneu.edu.ua/>

6. Пашнюк Л.О. Загрози економічній безпеці підприємства та засоби їх нейтралізації [Електрон. ресурс] / Л.О. Пашнюк // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2013. – №10(151). – С. 93–97. – Режим доступу до журн.: <http://cyberleninka.ru/>

7. Петрушевська В. Економічна безпека держави: зміст і класифікація загроз [Електрон. ресурс] / В. Петрушевська // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». – 2012. – Вип. 32. – С. 441–448. – Режим доступу до журн.: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efdu_2012_32_55.pdf

8. Репешко І.В. Стратегія розвитку економічної безпеки підприємств машинобудування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / І.В. Репешко. – Харків, 2009. – 20 с.

9. Рябікова Г.В. Основні загрози і ризики економічно безпечному розвитку підприємств харчової промисловості та їх класифікація [Електрон. ресурс] / Г.В. Рябікова // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 21. – С. 297–303. – Режим доступу до журн.: <http://tppe.econom.univ.kiev.ua/>

10. Філіпковська Л.О., Матвієнко О.О. Трактівання категорії економічної безпеки авіатранспортного підприємства / Л.О. Філіпковська, О.О. Матвієнко // Економічний аналіз. – 2014. – №2. – Т. 16. – С. 180–186.

11. Юрович Л., Чубай В.М. Економічна безпека підприємства: сутність, чинники впливу, основні проблеми [Електрон. ресурс] / Л. Юрович, В.М. Чубай // С. 234–237. – Режим доступу до журн.: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/4894/1/95.pdf>

12. Якубович З.В. Ідентифікація загроз економічній безпеці машинобудівного підприємства [Електрон. ресурс] / З.В. Якубович // Галицький економічний вісник. – 2010. – №3(28). – с. 107–112 – (проблеми мікро- та макроекономіки України). – Режим доступу до журн.: <http://elartu.tntu.edu.ua/>